

d e ğ i n i

Ekonomik Performans Seçim Sandığına Yansdı mı?

M. Kemal Aydın

AKP'nin elde ettiği seçim başarısının ekonomik performans temelinde bir açıklaması yapılabilir mi? Şöyle de sorabilirsiniz: Yaklaşık olarak, her iki kişiden birinin AKP iktidarına devam demiş olması, diğer birtakım faktörlerin yanı sıra, ekonomide işlerin yolunda gitmiş olmasının kaçınılmaz bir neticesi midir? Bu sorunun yanıtı, seçmen davranışını/tercihini etkileyen başkaca unsurlar veri iken, 1999-2002 dönemine göre 2003-2006 döneminde temel ekonomik göstergelerde meydana gelen değişmelerin fotoğrafı çekilerek, yani basit bir performans değerlendirmesi yapılarak verilebilir. Daha açık bir ifade ile önce -belli bir zaman aralığında- ekonominin performansının ölçülmesini mümkün kılacak temel göstergelere ilişkin verilerin toplanması, ardından bu göstergeler arasında nedensellik ilişkisi kurulması gerekmektedir.

Bu değerlendirmede kullanacağımız göstergelerin/kriterlerin ilki, doğal olarak **büyüme hızı** olmalıdır. Çünkü büyüme hızı, ekonominin performansına ilişkin ilk kanaatin oluşmasını sağlayarak yapmaya çalıştığımız değerlendirmenin bir anlamda önünü açan temel göstergedir. İkinci olarak, sağ-

lanan ekonomik büyümenin hangi ölçüde istihdam yarattığını anlamak için **işsizlik oranı**'na bakmamız gerekiyor. Yeni istihdam alanları açarak işsizlik oranını düşürmüyor ise, büyüme performansının ciddi birtakım sorunlar/arızalar içerdiğine hükmederiz. Hemen ardından büyüme sürecinde fiyatlar genel seviyesinin nasıl bir değişim ortaya koyduğu tespit edilmelidir. Teknik ifade ile fiyat endekslerinden istifade edilerek **enflasyon oranı** hesaplanmalıdır. Ekonomi büyürken bir taraftan da mal ve hizmetlerin fiyatlarının artıyor olması, bir başka sorun/arızanın işaretidir.

Tablo 1 : Temel Ekonomik Büyüklükler (1999-2006)

	99-02	03-06	2006
Reel Büyüme Hızı (Yüzde)	0.7	7.1	6.0
Kişi Başına Milli Gelir (USD)	2 638	4 473	5 349
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8.1	10.3	10.1
Enflasyon Oranı (TÜFE, Yılsunu)	51.5	11.3	9.8
Bütçe Dengesi / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	-12.7	-3.1	2.7
Faizdışı Bütçe Dengesi / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	6.0	8.9	11.1
Para Arzı (M2Y) / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	50.6	45.1	47.7
Kamu Net Borç Stoku / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	74.5	59.1	48.3
Toplam Dış Borç Stoku / Gayrisafi Milli Hâsıla	66.0	53.1	50.6
Kamu Dış Borç Stoku / Gayrisafi Milli Hâsıla	38.6	28.7	21.2
Nominal Faiz Oranları	76.9	26.3	17.5
Faiz Ödemeleri / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	20.3	12.1	8.4
Cari İşlemler Dengesi / Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	-1.0	-5.7	-7.9

DPT (2006). **2007 Yılı Programı**. Resmi Gazete, 1 Kasım 2006, Sayı 26333 (Mükerrer).

DPT (2005). **2005 Yılı Programı**. (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2005>).

DPT (2003). **2004 Yılı Programı**, Resmi Gazete, 28 Ekim 2003, Sayı 25273 (Mükerrer).

Hazine Müsteşarlığı (2003). **Hazine İstatistikleri: 1980-2003**. (<http://hazine.gov.tr>).

DPT (2001). **2001 Yılı Programı** (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2001>).

DPT (2000). **2000 Yılı Programı** (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2000>).

Analizin bu aşamasında enflasyon sorunu ile bağlantısı biliniyor olduğu için, büyümenin genişletici maliye ve/veya para politikalarının bir sonucu olup olmadığına bakılmalıdır. Daha doğrusu şu soru sorulmalıdır: Büyümenin ardındaki talep artışı bütçe açığı ve/veya para arzı genişletilerek mi sağlanmaktadır? Sorunun doğru cevabı şu iki göstergeye bakıldıktan sonra verilebilir: **bütçe açığının gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı** ve **para arzının gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı**. Bir başka soru şu olmalıdır: Yüksek tempolu büyüme ülkenin borçluluğunu artırmış mıdır? Bu sorunun cevabını verebilmek için de şu iki göstergeye bakılmalı: **kamu net borç stokunun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı** ve **toplam dış borç stokunun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı**.

Oluşturmaya çalıştığımız analitik çerçeve içinden bakılarak **önceki dört yıl** (1999, 2000, 2001 ve 2002) ile **son dört yıl**'ın (2003, 2004, 2005 ve 2006) mukayeseli bir analizi yapıldığında, AKP iktidarı boyunca Türkiye Ekonomisinin verdiği görüntünün, iki önemli istisna -işsizlik ve cari işlemler açığı- dışında, bir hayli parlak olduğu görülmektedir. Şimdi yukarıdaki tablodan (1) istifade ederek görüntüyü netleştirmeye çalışalım.

Büyüme, İşsizlik, Enflasyon

1. Yukarıda da ifade edildiği gibi, performans değerlendirmesi yapılırken ilk bakılması gereken gösterge **büyüme hızı**'dır. Çünkü bu gösterge ilk kanaatin oluşmasını imkân vermekte ve değerlendirmenin önünü açmaktadır. Büyüme hızı, ortalama değerler itibariyle, önceki dört yıl sadece yüzde 0.7 iken, son dört yıl yüzde 7.1 olarak gerçekleşmiştir. Bunu son derece önemli bir **başarı** olarak kaydetmeliyiz.¹

Başarılı büyüme performansı, doğal olarak, **kişi başına milli gelir** rakamlarına da yansımıştır. Ortalama değerler itibariyle kişi başına milli

¹ Önceki dört yılın büyüme ortalamasının bu kadar düşük (yüzde 0.7) olmasının, büyük ölçüde 1999 Marmara Depremi ile 2001 Krizi'nin getirdiği küçülmelerden (sırası ile yüzde 5.0 ve yüzde 7.8) kaynaklandığı da unutulmamalıdır.

gelir, önceki dört yılda 2 bin 638 USD'ye, son dört yılda 4 bin 473 USD'ye tekabül etmektedir. Bu veriler, söz konusu zaman aralığında kişi başına milli gelirin 1.7 kat arttığını ortaya koymaktadır.²

2. Ekonomik büyümenin istihdam cephesine yansımalarını görebilmek için *işsizlik oranı*'na bakılmalıdır. Önceki dört yıla göre son dört yılda işsizlik oranı, yıllık ortalama olarak, yüzde 8.1'den yüzde 10.3'e yükselmiştir. Yüksek tempolu büyümeye rağmen işsizlik oranının artmış olması, mühim bir **açmaz** olarak kaydedilmelidir.

Bu paradoksal olgu, 2001 Krizi'nden sonra izlenen iktisat politikalarının bütünlüğü içinde, tarımsal üretimin yaşamakta olduğu dönüşüme atıf yapılarak izah edilebilir. Şöyle ki: Bu dönüşüm, kırsal kesimde var olan gizli işsizliği açık işsizlik haline getirmektedir. Tarımsal üretim dışsallaştırdığı için açık işsiz pozisyonuna düşen insanların istihdam beklentisiyle sanayi ve hizmetler alanına yönelmeleri, emek arzını -yüksek tempolu büyümeye rağmen- emek talebinden daha fazla artırmaktadır. Bir başka ifade ile ekonomik büyümenin bir sonucu olarak emek talebinde meydana gelen artış, tarımsal dönüşümün bir sonucu olarak emek arzında meydana gelen artışın altında kalmaktadır.

3. Ekonomi büyürken, diğer taraftan da fiyatlar genel seviyesi yükselmiş midir? Tüketici fiyatları endeksine göre **enflasyon oranı**, yıllık ortalama olarak, önceki dört yılda yüzde 51.5 iken son dört yılda yüzde 11.3'e gerilemiştir. Bu verilere bakılarak, son dört yıl boyunca, ülkenin kronik sorunu olan enflasyona karşı **başarılı** bir mücadele verildiği söylenebilir.

Maliye ve Para Politikaları, Borçlanma

1. Büyüme bütçe harcamaları genişletilerek sağlanmış olabilir. Bunu görebilmek için **bütçe açığı**'nın gayrisafi yurtiçi hâsilaya oranında yaşanan değişimleri izlemek gerekmektedir. Bu oran, ortalama değerler itibariy-

² Kişi başına milli gelir bağlamında sağlanan bu başarı, büyüme performansının yanı sıra, son yıllarda ulusal paranın aşırı değerlendirilmiş olması ile de bağlantılıdır.

le, önceki dört yıl yüzde 12.7 iken, son dört yıl yüzde 3.1'e düşmüştür. O halde, büyümenin genişletici maliye politikasının bir sonucu olduğu söylenemez. Nitekim aynı zaman aralığında **faizdışı bütçe fazlası**'nın gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı yüzde 6.0'dan yüzde 8.9'a yükselmiş bulunuyor.

2. Ekonomik büyümenin genişletici para politikalarından kaynaklanabileceği ihtimaline karşılık, **para arzı**'nın gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranında ortaya çıkan değişmelere bakılması gerekiyor. M2Y olarak isimlendirilen parasal büyüklüğün (dolaşımdaki para *artı* vadeli ve vadesiz mevduatlar *artı* döviz mevduatları) gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, ortalama değerler itibariyle -önceki dört yıla göre son dört yılda- yüzde 50.6'dan yüzde 45.1'e düşmüştür. Bu veriler, ekonomik büyümenin genişletici para politikalarının bir sonucu olmadığını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

3. Yüksek tempolu büyüme ülkenin borçluluğunu artırmış mıdır? Bu sorunun cevabının verilebilmesi için öncelikle **kamu net borç stoku**'nun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranında nasıl bir değişme olduğuna bakmak gerekiyor. Bu oranın, ortalama değerler itibariyle, önceki dört yıl yüzde 74.5 iken son dört yıl yüzde 59.1'e düştüğünü görüyoruz. Benzer şekilde, aynı zaman diliminde, **toplam dış borç stoku**'nun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı yüzde 66.0'dan yüzde 53.1'e, *kamu dış borç stoku*'nun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı da yüzde 38.6'dan yüzde 28.7'ye gerilemiştir. Bu iki gelişmeyle bağlantılı olarak, aynı zaman aralığında, hem *nominal faiz oranları* yüzde 76.9'dan yüzde 26.3'e çekilmiş, hem de bütçeden yapılan **faiz ödemeleri**'nin gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı yüzde 20.3'den yüzde 12.1'e düşmüş bulunmaktadır.

Başat Sorun: Cari İşlemler Açığı

Bütün bunların dışında, başat sorun olarak **cari işlemler açığı** artarak devam etmektedir. Cari işlemler açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, yıllık ortalama olarak, önceki dört yıl yüzde 1.0 iken, son dört yıl yüzde 5.7 olarak gerçekleşmiştir. Dahası, 2006 yılında bu oran yüzde 7.9 seviyesine (30.7 milyar USD) yükselmiş bulunmaktadır. Finanse edilebiliyor

olması, *cari açık* sorununun önemini azaltmıyor. Zira bu açığın büyümesi ekonominin kırılganlığını artırarak veya direncini kırarak **kriz** için müsait ortam hazırlamaktadır. Dahası ekonominin diğer alanlarında, örneğin büyümede sağlanan başarının kriz önleyici katkı maddesi içerdiğine ilişkin olarak elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Tablo 2 : Cari İşlemler Açığının Finansmanı

(Milyar USD)	2002	2003	2004	2005	2006
Cari İşlemler Dengesi	-1.5	-8.0	-15.6	-23.1	-30.7
Sermaye ve Finans Hesapları	1.4	3.0	13.4	20.9	33.2
1. Doğrudan Yatırımlar (Net)	0.8	1.2	2.0	8.7	18.5
2. Portföy Yatırımları (Net)	-0.6	2.5	8.0	13.4	8.6
3. Diğer Yatırımlar (Net)	7.3	3.3	4.2	16.6	20.2
4. Rezerv Varlıklar	-6.1	-4.0	-0.8	-17.8	-14.1
Net Hata ve Noksan	0.1	5.0	2.2	2.2	-2.5

DPT (2006). **2007 Yılı Programı**. Resmi Gazete, 1 Kasım 2006, Sayı 26 333 (Mükerrer).

DPT (2005). **2005 Yılı Programı**. (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2005>).

DPT (2003). **2004 Yılı Programı**, Resmi Gazete, 28 Ekim 2003, Sayı: 25273 (Mükerrer).

Bununla birlikte, cari işlemler açığının nasıl (hangi kaynaklardan) finanse edildiği, sorunun en az kendisi kadar önemlidir. Bu açığın, ağırlıklı olarak, kısa vadeli ve spekülasyon amaçlı sermaye (sıcak para), yani **portföy yatırımı** ile finanse ediliyor olması, kırılganlık/krizin her an olabileceğinin kanıtıdır. Buna mukabil cari işlemler açığının finansmanında **doğrudan** ve **diğer** yatırımların payının fazla olması, ekonominin kırılganlık/krize karşı direncini artırmaktadır. Türkiye Ekonomisine bu çerçeveden bakılır ise görünen şudur: 2005 ve 2006 yıllarında özellikle **doğrudan** yatırım girişlerinin radikal bir biçimde artması, cari işlemler açığı-

ğının finansmanında portföy yatırımlarına duyulan ihtiyacı azaltmış hat-ta sıfırlanmış durumdadır. Bir başka ifade ile son iki yılda ülkenin cari iş-lemelerden doğan döviz ihtiyacı **doğrudan** ve **diğer** yatırım girişleri ile karşılanmaktadır. Bu durumda, ihtiyaç olmadığı halde gelen kısa vadeli sermaye ülkenin **rezerv varlıklar'**ını artırmaktadır (bkz. Tablo 2).

Sonuç

Evet, oluşturmaya çalıştığımız analitik çerçeve içinden bakıldığında, böy-le bir manzara görülüyor. Bu manzara karşısında, halen çözülememiş *iki çok önemli sorun* (biri **işsizlik**, diğeri **cari işlemler açığı**) olduğunu dikka-te alarak ihtiyatlı bir biçimde, bir önceki dört yıllık döneme göre son dört yıllık dönemde ekonomik performansın iyi olduğunu söyleyebiliriz. Fakat ekonomik performansın iyiliği ile olması gereken durumu, ya da en iyi durumu -her şey güllük gülistanlık gibi- kastettiğimiz anlaşılmalıdır. Bu iyilik sadece **son dört yıl'a** aittir, daha doğru bir ifade ile **önceki dört yıl'a** göredir.

Şimdi yazının başında sorduğumuz suale dönelim: Yaklaşık olarak, her iki kişiden birinin AKP iktidarına devam demiş olması -diğer faktörlerin yanı sıra- ekonomide işlerin yolunda gitmiş olmasının kaçınılmaz bir so-nucu mudur? Soruyu biraz daha basitleştirelim: Makroekonomik per-formans seçim sandığına yansımış mıdır? Cevabı siz verin.